

Az evangélikus liturgikus megújulásról

1996. november 30-án, a Deák téri evangélikus gyülekezet termében tartott liturgikai konferenciáról jelen lapszámunk *Evangélikus Kántorlevelében*, a 254–256. oldalakon adunk hírt, összefoglalva Pröhle Károly professzor bevezető előadását valamint Szeklik Imre püspök előadását és a két korreferátumot. Három referátum szerkesztett változatát az alábbiakban közöljük. Az előadók: Laborczi Zoltán és Ferenczy Zoltán ny. evangélikus lelkészek, Trajtler Gábor evangélikus lelkész, orgonaművész, a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémia tanára, a Magyar Egyházzenei Társaság alelnöke.

Laborczi Zoltán

A gyónás helye az evangélikus liturgiában

I. Előljáróban

Hozzászólásomat három általános megjegyzéssel kezdem.

1. Mondandómat *konfesszióknak szánom*, a szó nem teológiai, hanem általános értelmében, tehát: vallomásnak, őszinte szónak.

2. A liturgiában *nem vagyok „szakember”*, de régtől fogva szeretettel foglalkozom vele. Az istentiszteletet az egyházi-gyülekezeti élet legfontosabb részének tartom. Ezért a vele kapcsolatos kérdések —mind tartalmi, mind formai szempontból— mindig élénken foglalkoztattak. Ezek iránt a rám bízottak érdeklődését is igyekeztem felébreszteni és a gyülekezetet állandóan tanítani.

3. Különösen *szívügyemmé vált az úrvacsora*, nemcsak személyes áldásai miatt, hanem istentiszteleti gyakorlatunk szempontjából is. Egyházunkban az úrvacsora kikerült a „főistentisztelet” rendjéből és annak mintegy függeléke lett, ezért régtől fogva küzdöttem az úrvacsorának istentiszteletünkbe való visszahelyezéséért és rendjébe való szerves beillesztéséért.

II. Gyónás és úrvacsora

Mivel istentiszteletünkben a gyónás és az úrvacsora összefonódott, először erről mondom el vallomásomat.

1. Első megjegyzésem elsősorban nem liturgiai, hanem teológiai jellegű. *A gyónás dogmatikai, elvi alapon nem tartozik az úrvacsorához*, vétele feltételeként sem. Ezért meggyőződésem, hogy a gyónás és úrvacsora együttes használata nem helyes liturgiánkban. Sem az ősi keleti ill. nyugati, sem a reformáció korabeli liturgiák nem tartalmazzak ilyen összekapcsolást. A korabeli magyar

evangélikus liturgiák sem! Ez későbbi torzulás egyházunkban. Éppen a lutheri reformáció egyházában még a látszatát is el kell kerülnünk annak, mint ha az úrvacsorában nekünk ajándékozott isteni kegyelemnek bármiféle emberi feltétele lenne. Ezért a gyónást és az úrvacsorát liturgiánkban egymástól el kell különítenünk.

2. Az elmúlt évek-évtizedek során *sokan emelték fel szavukat* ennek érdekében. Nevek sorát idézhetném s elég hosszú lista kerekedne belőle. Ezt más alkalommal meg is tettem már, most csak egyre hivatkozom. Országos Könyvtárunkban nemrég került a kezembe egy zsineggel összekötött, szétmállástól így óvott füzet. Pozsonyban nyomtatták, de dátum nem található rajta. Sikertelenül kiderítenem, hogy 1916-ban adták ki. Szerzője br. Podmanitzky Pál, akkor felsőszeli lelkész. A soproni Teológiánk által kitűzött témát — „A keresztyén istentisztelet lényege” — dolgozta fel pályamunkaként. Ebből idézek: „Válasszuk el a gyónást az úrvacsorától s az úrvacsorának így lényegesen meg rövidített actusát illesszük be a főistentiszteletbe, mint annak csúcspontját s legyen elv, hogy minden istentisztelet alkalmával terítve az Úr asztala.” Megismétlem a dátumot: 1916!

3. Reformatori eleinknél a gyónás nem az úrvacsorai liturgiának, hanem *az úrvacsorára való előkészületnek a részét képezte*, s mint ilyen, külön istentiszteleti alkalom volt. Csak nálunk kezdtek, nagyjából a XVII. századtól — főként református hatásra — az úrvacsorával való együttes használatát egy ugyanazon istentiszteletben. Ezzel az úrvacsora szinte a bűnbánat szentsége lett. Hadd utaljak itt a neves svájci teológusra, E. Thurneysenre, aki az úrvacsoráról mint „egyetlen igazi bűnbánati szentség”-ről ír. Ettől nekünk, evangélikusoknak nemcsak teológiailag, hanem liturgikus gyakorlatunkban is el kell határolnunk magunkat.

4. Egyházunk életében a gyónásnak és az úrvacsorának külön-külön jelentősége és szolgálata van. Egybekapcsolásuk mindkettő *tartalmi beszűkülésével, megszegényítésével és hatásának megerősítésével jár*. Egyházi gyakorlatunkban emiatt a gyónást szinte kizárólagosan csak az úrvacsorával kapcsolatban használjuk. Az úrvacsorában pedig elhalványul annak eucharisztikus jellege, az örvendező hálaadás és közösségteremtő ereje.

5. A gyónás lutheri teológiai szempontból nem az úrvacsorával, hanem *sokkal inkább a keresztségünkkel van szoros kapcsolatban*. Álljon itt csupán két rövid idézet Luthertől. (Előre kell bocsátanom egy értelmező megjegyzést. Az idézetekben, a korabeli szóhasználatnak megfelelően a „bűnbánat” a gyónást jelenti.) „A bűnbánat szentségének alapja is ebben a szentségben (ti. a keresztségben) van. [...] A bűnbánat szentsége a keresztség szentségét újítja meg és ismét arra utal. [...] A kulcsok hatalmából most ismét visszanyerted a keresztség erejét és lényegét.” (Három sermo a szentségekről) — „A keresztség ható erejével és jelentésével magában foglalja a harmadik szentséget is, amelyet bűnbánatnak neveztek el. A bűnbánat ugyanis nem más, mint keresztség. [...] Ha tehát bűnbánatban élsz, a keresztségben jársz.” (Nagy-káté)

6. Összegezve mindezt —személyes vallomásként is— azt kell mondanom, hogy a gyónás —a keresztséggel együtt— a *keresztyén egzisztenciánk állandó élet-aktusa, az evangéliumi hit kezdete és folyamatos élete*. Tulajdonképpen ugyanaz a megtérés is. Éppen ezért a gyónás nem az úrvacsora része, különösen nem feltétele, hanem keresztségünk és hitünk állandó gyakorlása egyéni életünkben és a gyülekezet közösségében.

III. A gyónás istentiszteletünk rendjében

Itt most elsősorban az úrvacsorás istentisztelet rendjéről van szó, bár elkerülhetetlen, hogy általános istentiszteleti rendünkre ne utaljak.

1. Minden keresztyén/keresztyén *liturgia első fontos része a bűnvalló-, gyónó-írádság, a Confiteor*. Mi csak így léphetünk Isten színe elé. Ezt nálunk a lelkész olvassa, a gyülekezet magában vele imádkozza. Helyesebb, ha ezt a *confessio*-t a gyülekezet fennhangon együtt mondja. Ez honosodott meg katolikus testvéreinknél. E bűnvalláshoz csatlakozik nálunk egy bibliai igevers és a Gloria. Ez így együtt *elégé rejtett gyónás*, amolyan gyónás-féle vagy fél-gyónás. Benne nem kerülhet kellő hangsúly a gyónás fontosabb részére. A Kis-kátéra utalok: „A gyónásnak két része van: az egyik az, hogy megvalljuk bűneinket, a *másik* az, hogy a feloldozást vagy bűnbocsánatot úgy fogadjuk el a gyóntatótól, mint Istentől magától.” Ez ugyan az idézett helyen a magán-gyónásra vonatkozik, de alkalmaznunk lehet istentiszteletünk liturgiájára is.

2. Sőt! Az úrvacsorás istentiszteleten *éppen ezt a „másikat” kell az egész gyülekezet számára kihangsúlyozottá tenni*. Hiszen mindnyájunk számára, nemcsak az úrvacsorával élni kívánók számára ez a legfontosabb! „Az első a mi cselekedetünk és dolgunk: panaszolom bűneimet és sóvárgok lelki felüdülésre és vigasztalásra. A másik olyan cselekedet, amelyet Isten maga végez, amikor ember szájába adott igével feloldoz bűneimtől. Ez a második a legfontosabb és legnemesebb rész, amely a gyónást gyönyörűvé és vigasztalóvá teszi.” (Nagykáté) A hit éppen ezt ragadja meg.

3. Az úrvacsorás istentisztelet liturgiájában ezért *az istentisztelet első részében van helye a gyónásnak*. A gyónást tehát az úrvacsorától elválasztva, a liturgia elejére kell helyeznünk, s a feloldozás nélküli fél-gyónás helyett az *absolutio*-val teljessé kell tennünk. Ez a teljes gyónás képezi a liturgia első főrészét. Részt vesz ebben —keresztségünk és szüntelen rászorultságunk okán— az istentiszteletre összejött egész gyülekezet.

4. Az istentisztelet első részébe helyezett, az *absolutio*-val teljessé tett gyónás *ma általánosan terjed a keresztyén/keresztyén liturgiában*. Elsősorban az evangélikus liturgiákban válik egyre általánosabbá, de egyre gyakrabban alkalmazzák másutt is. (Ld. német, finn, angol, amerikai evangélikus liturgiák, az ún. Limai liturgia stb.) Ennek ökumenikus szempontból is nagy jelentősége van s nekünk itt evangélikusoknak élen kell járnunk.

IV. Befejezésül

1. Az általam másutt már publikált istentiszteleti rend itt mellékletként közölve tanulmányozható.

2. E liturgia első fő részében van a gyülekezeti gyónás a bűnvallással és a feloldozással, második fő része az igeszolgalat, a harmadik pedig maga az úrvacsora. Ez a rend ábrázolja *istentiszteletünkkel kapcsolatos szentháromsági koncepciómat*. Benne az Atya szeretetét a gyónás, a Fiú kegyelmét az igeszolgalat, a Szentlélek közösségét pedig az úrvacsora „demonstrálja.”

3. E liturgiát gyülekezeti szolgálatom során a 60-as évek második felében vezettem be. *Áldását magam és a gyülekezet egyaránt tapasztaltuk*. Az egyik legnagyobb áldása az volt, hogy az 50-es években egyre elhagyatottabbá váló szószék és oltár köré újra visszatért a gyülekezet. A szétszéledő nyáj hallgatni kezdte újra Pásztora hangját s egyre többen részesedtek asztala javaiból.

Istentisztelet úrvacsorával

I. Az istentisztelet bevezetése

1. *Kezdőének*

2. *Bevezetés (invocatio)*

Lelkész (L): „Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.”

Gyülekezet (Gy): „Ámen.”

Bevezető zsoltár (introitus)

L: zsoltárt olvas a vasárnap rendje szerint.

Gy: énekvers

II. Közös gyónás

ATYA

s

z

e

r

e

t

e

t

e

3. *Üdvözlés, bűnvallás (Confiteor, Kyrie)*

L: „Az Úr Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal!”

Bűnvalló imádság (gyónási kérdésekkel vagy anélkül)

Gy: bűnvalló énekvers

4. *Kegyelemhirdetés, Isten dicsőítése (absolutio, Gloria)*

L: feloldozás, Agenda szerint vagy rövid formával

Nagy Glória

Gy: dicsőítő-hálaadó énekvers

5. *Hálaadó imádság ill. kollekta*

III. Igeszolgálat

FIÚ

k

e

g

y

e

l

m

e

6. Igeolvasás: lectio

7. Hitvallás (Credo) L+GY

8. Igehirdetési ének

9. Szószéki szolgálat

Apostoli üdvözllet

Igehirdetési alapige

Igehirdetés

Rövid imádság

Gy: igehirdetéshez illő énekvers

Hirdetés. Szószéki áldás

IV. Úrvacsora

SZENTLÉLEK

k

ö

z

ö

s

s

é

g

e

10. Úrvacsorai ének

11. Az úrvacsora bevezetése, Isten imádása (adoratio)

L: prefáció, Sanctus

Gy: EK 11-13. sz. rendje szerint

12. Könyörgés Szentlélekért (epiclesis) és Miatyánk

13. Szereztetési igék

GY: Agnus Dei-énekvers

14. Ima, meghívás (pax, invitatio)

15. Osztás (distributio)

16. Hálaadó ima és oratio oecumenica

V. Az istentisztelet befejezése

17. Elbocsátás és ároni áldás

18. Hálaadó ének